

DLA doktori értekezés tézisei

Wolf Péter Endre

Jazz-hangszerelés

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődés-

történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2014

I. A kutatás előzményei

Jazz hangszerelésről számos könyv született. Zömük angol nyelvű. Tanulmányozásuk alapján kijelenthető, hogy nagyon hasonló céllal íródtak: elsősorban tankönyvnek szánták őket. Szinte mindegyik megpróbálja felölelni a teljes spektrumot, azaz elemi szintű ismereteket feltételez, majd ebből kiindulva egyre bonyolultabb feladatok elé állítja az olvasót (praktikusan a tanulót).

A dallam, a ritmus, a harmónia, a forma legegyszerűbb megjelenésétől haladnak az összetettebbek felé. Nehezen állapítható meg, hogy tulajdonképpen kiknek szánták a könyveket. A laikusok számára talán túl nehéz, a hivatásos zenészek, alkotók számára pedig nem tartalmazza a legfontosabbat: mesterek példáit. Feltehetőleg szerzői jogok miatt zömmel saját műveik kottáiból idéznek. Tény, hogy a szerzők közt akad olyan, aki ezt jelentős életművel a háta mögött teszi, például William Russo, de majdnem kizárólag iskolai

gyakorlatok jelentik e könyvek illusztrációit, nem pedig mesteri hangszerelések kivonatai.

Magyar nyelvű irodalom sajnos igen kevés van, ám ezek nagyon hasznosak. Közülük is kiemelkedik Gonda János *Jazzvilága* és Penye András *Jazz* című kiadványa. Mindkettő a zenetudomány szemszögéből tekint a jazzre. Gonda János könyve minden lehetséges szempontból vizsgálja a jazz történetét, fejlődését, nagy egyéniségeit.

II. Források

Dolgozatomat számos angol nyelvű könyv segítette (ezek kivétel nélkül megtalálhatóak a bibliográfiában), ám munkámban három szerzőre támaszkodtam jelentősen. Az imént említett két forrásmű (Gonda János és Penye András könyvei) mellett még egy szerző munkáiból merítettem. Friedrich Károly két kiadatlan kézírata, a *Jazz nagyzenekari hangszerelés* és a *Jazztörténet* megállapításait gyakorta idézem. Friedrich kiemelkedő amerikai hangszerelők kottáinak részleteit is közreadja magyarázatokkal.

Forrásként kell megjelölnöm ezeken kívül azt a megszámlálhatatlan zenét, amit egész eddigi pályám alatt, de különösen kutatásaim közben meghallgattam. Noha hivatkozásként elég szélsőséges az internet megítélése, a YouTube kétségtelenül a zenei dokumentumok, kép- és hangfelvételek kimeríthetetlen tárháza. A jazz legkorábbi felvételeitől a napjainkban elhangzó koncertekig jószérivel minden megtalálható rajta, sokszor kitűnően dokumentálva.

A meghallgatott zenék némelyikéhez kottaanyag is rendelkezésemre állt. A jazz klasszikusainak számító big bandek hangszerelése ma már hozzáférhetőek mindenki számára. Kutatásaim azonban másra irányultak: a hazai hangszerelők munkáira. Ezért a közelmúlt és a jelen szakembereihez fordultam. Céljaim vázolója után általuk komponált, vagy hangszerelt művet kértem, hogy azok elemzésén át bemutassam: milyen megoldásokat alkalmaztak munkáikban, milyen eszközökkel éltek.

III. Módszer

Dolgozatom első részében lépésről lépésre haladva bemutatom a jazz-zene elemeinek, a ritmusnak, a dallamnak, a harmonizációnak és a formának kialakulását; megpróbálom eloszlatni az improvizáció körüli homályt. Ehhez valamennyi elem eredetének tanulmányozásán túl megvizsgáltam a jazz-zene létrejöttében szerepet játszó népek zenéjét, beleértve elsődlegesen a népzenejüket, de kitérve minden olyan zenére, mely hatással lehetett a folyamatra. Szélsőséges példát említek: afrikai népdalok mellett európai protestáns korálok is befolyásolták a jazz alakulását.

A második részben egyenként foglalkozom a jazzben használatos hangszerekkel. Kitérek az énekhanggal kapcsolatos lehetőségekre is. Hangszerelési szempontból természetesen a vokálokat kell megvizsgálni. Szerencsére a kóruséneklés a jazz egész történetét végigkíséri, így ott ugyanúgy nyomon követhető a fejlődés, mint az instrumentális zenében.

A harmadik – számomra legfontosabb – rész először általánosságban szól a hangszerelésről, majd

bemutatom a kisegyüttesre, majd big bandre készítendő arrangementok mikéntjét. Ehhez Gonda János, Deák Tamás, László Attila, Friedrich Károly, Fekete-Kovács Kornél, Fehér Gábor, Hárs Viktor, Malek Miklós és Oláh Kálmán egy-egy munkáját elemzem. Mind a partitúrákat, mind a hangzó anyagot rendelkezésemre bocsátották.

IV. Eredmények

Doktori értekezésem arra irányult, hogy a nemzetközi – döntően amerikai – irányzatok mellett feltérképezzem a jazz hazai alkotóinak munkáját.

Maga az ehhez vezető út adott volt. Először megvizsgáltam az amerikai jazz alakulását: miként alakultak a különféle együttesek; mit jelentett az afrikai, majd afroamerikai és európai zene találkozása; hogyan fejlődtek és alakultak ki az új és újabb stílusok – mindezt a hangszerelés „szemüvegén” át.

Mindezek analógiái megtalálhatók a magyar jazztörténetben is. Ahhoz azonban, hogy a nehézségek ellenére ma elismert magyar jazzmuzsikusok is járják a világot, sok embernek áldozatos erőfeszítésére volt

szükség. A kulturális elzártság idejében mégis szert tettek a kortárs alkotások felvételeire, hallgatták a külföldi rádióadások jazz-programjait. A legfontosabb: továbbadták ismereteiket.

Nem írhattam volna meg doktori értekezésemet, ha megszerzett tudásukat, egyénenként változó receptjüket, hogy például miként hangszerelnek meg egy harmóniát egy fúvóskórusra nem osztják meg másokkal. De a felsorolt mesterek döntő többsége tanárember, akik azt vallják, a tudást át kell adni.

Kilenc alkotó munkáját elemezhettem és valamennyien hozzájárultak az eredmény közléséhez, valamint ahhoz, hogy a hangfelvételeket a kísérő cd-n közreadjam.

Írásomban tehát olyan területet vizsgáltam, amit tudomásom szerint eddig senki. Köszönet mindenkinek, aki segített!

Az **V. fejezet**-ben számot kell adnom az értekezés témájához kapcsolódó szakmai tevékenységemről. Legfontosabbnak a több száz felvételt tekintem, melynek zenei rendezője voltam és így a szerzők partitúráit tanulmányozhattam.

A hatvanas évek közepétől komponáltam zenéket, köztük jazz-kompozíciókat. Szólóban is, együttesekben is (Jávori Vilmos, Pege Aladár együttese) koncerteztem.

Mai kompozíciós munkáim a jazz-zene és a kortárs komolyzene ötvözésének szándékával készülnek. Ilyen például 2013-ban bemutatott zongoraversenym, melynek szólóját Balog József játszotta, a Miskolci Szimfonikus Zenekart Kovács László vezényelte.